

Tarvitaanko jo tekstiasiaainvaltuutettua?

KÖKKÖ VIRKAKIELI on oikeusturvaongelma

LAKIA LUKIEN

■ Julkiset virastot ja laitokset ovat asiakirjatehtaita. Paperia tulee ja menee. Joskus asiakirjat syntyvät kiireessä, melkskeessä ja sumein aivoin.

Perustuslain 21 § velvoittaa virkamiehet noudattamaan hyvän hallinnon menettelytapoja.

Hallintolain 9 § taas sanoo, että "viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä."

Ylielämäkoko virastokieli takkuaa?

Näkemys I

Virkakielestä ja erityisesti etuuspäätöksien kielestä tohtoriksi eilen (7.2.) väitellyt tutkija **Ulla Tiilikä** Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta, virkakielen nykyjama?

– Se on kahtiajakoinen.
– On tekstejä, joihin paneudutaan hartaasti. **Salli Kankaanpää** väitteli äskettäin viranomaisien lehdistö tiedotteista. Hän havaitsi, että jopa virkakieli voi muuttua parempaan suuntaan. Markkinointihenkisille teksteille

voi siis sattua jotakin hyvää.

– Mutta sitten on myös massatuotantotekstejä, joita laaditaan usein lain velvoittamina ja kovassa kiireessä. Standardoituminen ja erilaisista palasista koostuva yhteiskirjoittaminen lisääntyy. Lopputuloksena on tekstejä, jotka eivät ole kiertäneet kenenkään keskuhermoston kautta.

Virkakielen suurin ongelma?

– Liiallinen tekstintuotanto. Se taas johtuu lainsäädännöstä ja johtamisstrategioista.

– Tarvitaan aikaa, rauhaa ja välineitä. Kiireessä ei ehdi kirjoittaa hyvin ja lyhyesti. Millaista hyvän virkakielen pitäisi olla?

– Abstraktiakin kieltä tarvitaan silloin, kun virkamiehet kirjoittavat toisilleen.

– Asiakkaalle on kirjoitettava selkeää yleiskieltä.

Kävisikö savolainen sutjakkuus?

– Ei sekään käy. Toki myös asiakas odottaa virkakieleltä asiallisuutta ja tiettyä muodollisuutta.

Pitäisikö Suomeen perustaa erityinen tekstiasiaainvaltuutetun virka, jotta kuri ja järjestys säilyisivät?

– Ainakin jonkun pitäisi julkishallinnossa seurata, kuinka paljon tekstien kirjoittaminen vie aikaa.

Näkemys II

Oikeuskansleri Paavo Nikula, kunnallishallinnossa käytettävän kielen suurin ongelma?

– Ainakin luottamuselimitys pääntuotantotekstin ja pöytäkirjojen monipolvisuus. Ensinnäkin lautakunta, sitten kunnanhallitus ja lopuksi valtuusto. Asiakirjoista tulee hyvin laajoja tekstiketjuja.

– Muutoin en ole havainnut, että kunnissa tuotettava teksti olisi laadultaan jotenkin huonompaa kuin valtiolla.

Sananen virkakielen käyttöä ohjaavista normeista?

– Istuin 1980-luvun alussa virkakielikomitean puheenjohtajana. Tuon komitean työn tuloksena syntyi valtioneuvoston päätös selkeästä virkakielestä. Valtioneuvoston päätös kumottiin perusoikeusudistuksen yhteydessä vuonna 1995.

– Perustuslain nojalla säädettiin sitten hallintolaki, joka velvoittaa hyvään hallintoon ja hyvään virkakieleen.

Onko kökkö virkakieli suorastaan oikeusturvaongelma?

– Onhan se ongelma, jos ihminen ei ymmärrä itseään koskevaa hallintoratkaisua tai ei pääse selville oikeuksistaan.

Saako virkamies suomentaa lakitekstiä eli kertoa sen sisällöstä asiakkaalle kuin isoisälle saunassa?

– Kyllä se vaikeata on. Lakitekstin pitäisi aueta jo sellaisenaan. Jos sitä lähtee ylenpalttisesti selittelemään, asia menee entistä sotuisemmaksi. Lain sanamuodon

asettamien rajojen ulkopuolellekaan ei saa mennä.

Näkemys III

Vantaan sosiaali- ja terveystoimen hallintojohtaja Satu Silkander, näpisevatko asiakkaanne teille siitä, että päätöksistänne ei tajua mitään?

– Eivät aivan tuossa muodossa.

– Totta kuitenkin on, että esimerkiksi toimeentulotukipäätökset ovat joskus sellaisia, että ne pitäisi käydä asiakkaan kanssa läpi henkilökohtaisesti ja perusteellisesti.

– Aina on tilanteita, joissa päätöstä ei yksinkertaisesti haluta ymmärtää, vaikka se olisi tekstinä hyvin selkeää.

Lastensuojelu ja huostaanotot?

– Niissä kiistellään itse asiasta, ei teksteistä. Lastensuojeluratkaisut valmistellaan perin pohjin, ja tapausten historia kerrataan päätöksissä äärimmäisen konkreettisesti.

Suomentavatko lakimiehenne asiakkaille päätöksiä?

– Tietysti. Se on arkea. Meillä on sosiaalityön tukena kaksi lakimiestä. Myös sosiaaliasiamies auttaa näissä kysymyksissä. Sosiaaliasiamiehemme on lakimies. ■

ARI MÖLSÄ

